

BROJ 3 - VELJAČA 1980.

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA
SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

MUZEJSKI VJESNIK

**GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE
HRVATSKE**

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kutina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice i Virje)

UREDNIŠTVO

Dragutin Feletar (glavni i odgovorni urednik), Miroslav Klem,
Branko Šimek, Marijan Špoljar i Željko Tomičić

MUZEJSKI VJESNIK izlazi povremeno, a najmanje jednom godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Rukopisi se šalju na adresu: Muzej grada Koprivnice, 43300 Koprivnica, Trg dr. Leandera Brozovića 1. Časopis solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske

GRAFIČKA OPREMA

Dragutin Feletar

NAKLADNIK

Muzej grada Koprivnice

ZA NAKLADNIKA

Franjo Horvatić

TISAK

RO »Podravka — Usluge«, OOUR Koprivnička tiskara, 1980.

BROJ 3 — VELJAČA 1980.

KAZALO

1. Dragutin Feletar: Kakva mreža muzeja i zbirki? 1
2. Stjepan Hajduk: Krešimir Filić — borac za istinsku demokratizaciju muzealne djelatnosti 2
3. Tomislav Đurić: Stanje nekih kulturno-povijesnih spomenika u sjeverozapadnoj Hrvatskoj 8
4. Marijan Špoljar: Problemi valorizacije 17
5. Vladimir Kalšan: Prilog raspravama o agrarnim odnosima u Međimurju u vrijeme obitelji Žrinskih 18
6. Martin Matašin: Zavičajni muzej Virje 22
7. Mato Dominiković: Petar Levar: Muzejska zbirka u Kalinovcu 25
8. Luka Hrvatić: O važnosti muzejske zbirke u Kalinovcu 29
9. Mihajlo Bradić: Kako smo stvorili zavičajni muzej u Čazmi 31
10. Zorko Marković: Bilješke o rekognosciranju arheoloških terena oko Koprivnice i Đurđevca 1979. godine 35
11. Željko Demo: Arheološka istraživanja u Kunovec Bregu kod Koprivnice 39
12. Zoran Homen: Lasinjski naseobinski elementi i novi nalazi iz Beketinca 42
13. Dubravka Balen-Letunić: Istraživanje tumula u Goričanu kod Čakovca 1979. godine 49
14. Zorko Marković: Posjet dr. Nadora Kalicza i problem arheološke suradnje kod nas 51
15. Ivan Mirnik: Skupni nalaz srebrnika XVIII. i IX. stoljeća iz Čakovca 53
16. Marina Šimek: Arheologija varaždinskog kraja — bibliografija 59
17. Ljubica Ramušćak: Najnovija istraživanja lončarskog obrta na području Međimurja 69
18. Libuše Kašpar: Najnovija ispitivanja licitarskog obrta u Varaždinu i bližoj okolini 73
19. Josip Fluksi: Preslice — podravska etnografska specifičnost 82
20. Libuše Kašpar: XVI. savjetovanje i XII. skupština etnoloških društava Jugoslavije 88
21. Branimir Šimek: Fotografski materijal u muzeju 89
22. Dragutin Feletar: Izdanja Podravskog zbornika 92
23. Dragutin Feletar: Skupština Muzejskog društva 93

Prvo pečenje **HAJTANJE**, obavlja se na niskoj temperaturi od 30—40 °C, u trajanju od dva sata. Nakon toga se temperatura postepeno diže i do 600°C. Kroz poseban otvor **SUBAR** promatra se roba u peći, i kada pocrveni onda je pečena. Iza toga se posuda vadi i nakon ohlađenja glazira i ponovo peče na još jačoj temperaturi (od 800—900 °C), tako da glazura može teći, **SFLESATI**. Time je posuda gotova, vadi se iz peći i ostavlja da se ohladi.

Lončari su svoje proizvode prodavali ili kod kuće ili na sajmovima u obližnjim selima. U početku su lončari mijenjali svoju robu za žito, grah, pšenicu, kukuruz ili krumpir i to uglavnom u donjem Međimurju. Domaći lončari prodaju svoju robu na sajmu svake srijede i onda vanjski lončari nisu imali pristupa. Oni su smjeli prodavati svoju robu samo na godišnjim sajmovima. Zanimljivo je spomenuti da međimurski lončari nisu bili izričiti trgovci. Oni su mnogo radili i tako stvarali velike zalihe robe, koju su osim sajmova prodavali i preprodavačima (**ZAGORCI** ili **PREKMURCI**).

Današnji lončari izrađuju posude koje prema obliku možemo podijeliti na plitke i duboke. Plitka posuda je šira uglavnom bez drški — to su ukrasni tanjuri, zdjele, cjediljke itd. Duboka posuda je viša, trbušasta s vratom; to su razni vrčevi, putre, lonci na tri noge itd. Lončari najčešće ipak izrađuju razne **ŠPARAVCE** u obliku **PAJCEKA**, zviždaljke u obliku ptica — **FUCKE**, **FTICEKE** **CIFRANE S STRAFAMI** ali i jednobojne. Česti su proizvodi i **TEGLINI**, neglazirani i neukrašeni ili samo glazirani, pa **SALICE** za **TEGLINE**, također neukrašene.

Velik broj lončarskih proizvoda našao je svoje mjesto u Etnografskom odjelu muzeja Međimurja.

Postepenim izumiranjem tog zanata zbirka predstavlja vrijedan dokument jednog nestalog svijeta i jednog starog majstorskog oblikovanja.

Fotografije: **BRANKO SIMEK**

Libuše KAŠPAR, Gradski muzej Varaždin

NAJNOVIJA ISPITIVANJA LICITARSKOG OBRTA U VARAŽDINU I BLIŽOJ OKOLICI

Kada su se u Varaždinu pojavili prvi licitari ili medičari, još se ne zna točno. Buduća ispitivanja će vjerojatno dati odgovor i na to pitanje.

Prvi spomen o licitarima tj. o njihovom vjerojatnom nepostojanju nalazimo pri varaždinskom mesarskom cehu. Godine 1592. na sastanku u kući mesarskog cehmeštra Vlakoića između ostalog se u njegovom domu rade i svijeće. Majstori sami lijevaju svijeće voštanice, koje trebaju za svoj žrtvenik u župnoj crkvi i svijećnjak, koji visi pred njim. Te su svijeće bile razmjerno skupe, budući da su navedene godine samo za materijal utrošene dvije forinte 19 denara i tri beča, a za južinu majstorima (pri tom radu) je utrošeno još 30 denara i dva beča.

Iz toga možemo zaključiti da licitari nisu još u to vrijeme postojali u Varaždinu, jer inače ne bi bilo potrebno da sami mesarski majstori izrađuju svijeće.



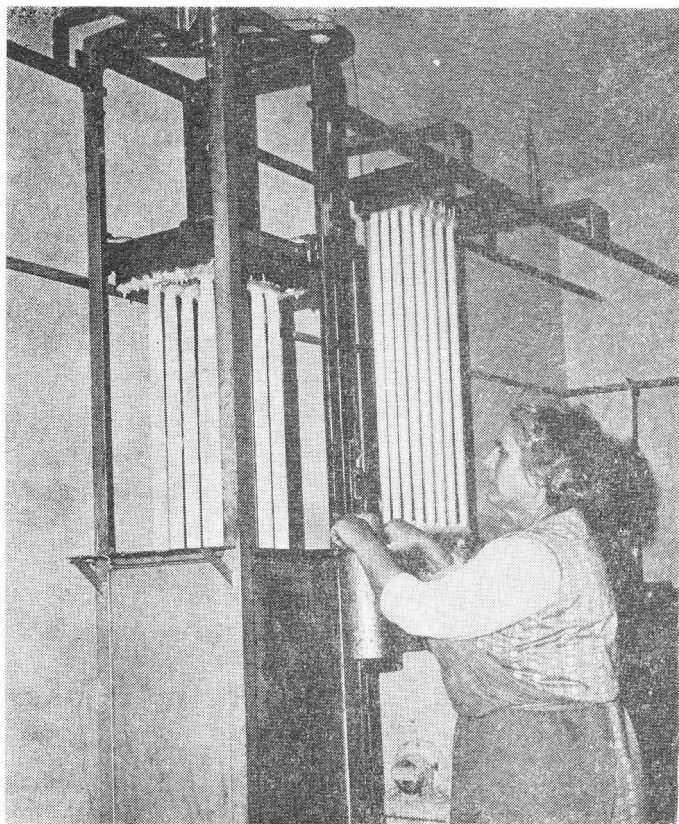
Ivan i Ljubica Lončar pri izradi svijeća

Međutim, već u drugoj polovici 17. st. nalazimo podatke o postojanju varaždinskih licitara unutar štajerskog licitarskog ceha. U Štajerskoj je ovaj obrt vrlo star, jer prvi spomen o njemu nalazimo već 1294. godine u jednom kupoprodajnom ugovoru.

Pisani spomenici su tek s početka 15. stoljeća. Spominju se u darovnicama.

U to vrijeme pripadaju licitarskom cehu u Beču.

1597. godine Ferdinand II daje povlastice štajerskim licitarima. Kasnije i ostali vladari daju potvrde cehovskom statutu (Ferdinand III. 1638., Leopold I. 1661., Josip I. 1708., Karlo VI. 1713. i Marija Terezija 1750., Pošto Marija Terezija ne daje nove uredbe, statut se ne mijenja do kraja postojanja ceha.



Ljubica Lončar — izrada svijeća na tunkericu

Tako drugom polovicom 17. st. štajerski licitarski ceh ima 60 radionica u 43 grada među kojima je i Varaždin. Do sredine 19. st. tj. do njegovog kraja ceh se proširio još na deset majstora i deset mjesta. U 18. st. u ceh se osim Varaždina uključuju i Zagreb, Koprivnica te Ljubljana i Kranj.

Kako su uglavnom sinovi nasljeđivali očeve, dešava se da u nekoliko obližnjih mjesta, ista obitelj vodi medicinarstvo. Slično je bilo i kod nas. Naši su majstori također bili u rodbinskim vezama.

Česta je pojava u nas da su udovice nastavljale posao muževa i gotovo uvijek se udavale ili bar živjele s ljudima koji su radili kod njihovih muževa.

Krajem prošlog i početkom ovog stoljeća u Varaždinu su djelovali **Andro Madjar**, **Antun Gužvinec**, **Josip Hunjet** te **Julije Majcen**. Interesantan je put Majcenovog nasljednika **Martina Lončara**, koji uslijed loših materijalnih prilika uči obrt preko »Hrvatskog radiše«. Učio je četiri godine. Nekada je poslije izučenog obrta bila obaveza ići raditi kod nekoliko majstora, koji su kalfi morali dati potpis. Takav se učenik zvao **Bermanec**. Tek nakon više sakupljenih potpisa moglo se pristupiti ispitu, koji se polagao u općini (kotaru). Danas je to sve jednostavnije, nakon učenja odmah se polaže ispit.

Martin Lončar (rođen 1909. god. u Petkovcu kraj Varaždinskih Toplica — umro 1968. god. u Varaždinu) učio je medicarski obrt pri Đuri Dolenčiću u Đurđevcu. Daljnji rad najbolje vidimo iz njegove poslovne knjige. Najprije radi kod Zore Grabarić u Novigradu Podravskom (1928.) da bi 1929. godine došao u Karlovac u »Prvu hrvatsku parnu tvornicu voštanih svijeća i medicarskih proizvoda M Lukinić« (osnovanu 1863. god.). Kasnije radi pri Fridrihu Wagneru u Samoboru (1931.), Juraju Laiću u Zagrebu (1932—1933) te u Varaždinu pri Andri Mađaru (1933—1938), i na kraju kod poznatog varaždinskog licitara Julija Majcena (1934—1938). Po Majcenovoj smrti njegov obrt preuzima žena Helena, koja živi i radi s Martinom Lončarom. Lončarev obrt doživljava veliki uspjeh. S njim rade Gužvinec, Barlek i Lončarov brat **Ivan** (10. 7. 1926. — Petkovec) koji je s njim radio tridesetak godina (počeo raditi sa četrnaest godina a po njegovoj smrti 1968. godine polaže ispit i otada radi samostalno. U poslu mu pomaže žena **Ljubica** (15. 4. 1926. — Hrastovec).

Najstariji licitar u Varaždinu je **Blaž Kišiček** (13. 10. 1908. — Žarovnica, opć. Ivanec). Od njega su dobiveni usmeni podaci o njegovom radu, ali se nije dao fotografirati pa je to jedini licitar o kojem nema fotodokumentacije.

Blaž Kišiček odlazi na učenje obrta već 1923. Uči pri Josipu Hunjetu (koji je u Varaždin došao iz Ivanca oko 1920.) sve do 1928. god. kada mu gradsko poglavarstvo izdaje radnu knjižicu čime postaje medicarski pomoćnik. Ostaje raditi i dalje pri Hunjetu nakon njegovog odlaska u Ameriku. Kasnije se Kišiček ženi ženom Josipa Hunjeta. 1945. uzima obrtnicu i radi sam do 1975. godine kada odlazi u penziju a obrt nastavlja njegova druga žena **Marija**.

Blaž Kišiček je za vrijeme svoga rada izučio i dva naučnika. Jedan je Dragutin Strupar koji se izučio oko 1940. godine a poginuo je u ratu. Drugi je Stjepan Kišiček. Učio je 1945. godine.

Stjepan Kišiček (1. 10. 1927. — Žarovnica) je počeo učiti 1943. godine kod strica Blaža Kišičeka. Godine 1948. polaže ispit pri Gužvincu. Potom odlazi u vojsku, pa na kurs knjigovodstva nakon čega radi dvije godine kao knjigovođa u Višnjici. 1953. god. se vraća licitarstvu i radi pri stricu kao pomoćnik a 1961. otvara svoju radnju. Radi sa ženom **Ankom** (1931. — Gornja Stubica), a namjerava u posao uvesti i sina Marijana (1953. — Žarovnica).

Najmlađi je **Željko Prekupec** (14. 9. 1951. — Varaždin) iz Ivanca. Licitarski obrt je preuzeo od tete **Andele Žagar** (10. 4. 1913.), ranije udate Kušen, čiji je muž Josip (1906—1946) bio licitar u Ivancu, zajedno s bratom Milanom.

Josip Kušen je počeo raditi 1925. god. i radio je sve do smrti 1946. Godine 1947. obrt preuzima njegova udovica.

Milan Kušen počinje otprilike u isto vrijeme i radi do 1960. god. Umire 1967.



Tonček Barlek

Prekupec počinje raditi 1967. godine. Osim što prodaje u Ivancu gdje i radi ima i kiosk na varaždinskoj tržnici pa ga tako možemo ubrojiti i u varaždinske licitare. Njemu u poslu pomaže **Tonček Barlek**, rođen 6. veljače 1910. godine u Lepoglavskoj Purgi, gdje i danas živi. Njegov životni put i rad su zanimljivi. Licitarskim naukom počinje 12. ožujka 1924. godine, posredstvom »Hrvatskog radiše« kao i Martin Lončar. Uči pune četiri godine kod Nikole Buture u Velikoj Gorici. Po položenom ispitu dobiva radnu knjižicu i radi najprije u Novom Čiču pri Šestaku (4 mjeseca) zatim u Zagrebu kod Đure Laića (4 mjeseca) te kod poznatog Fridriha Wagnera porijeklom iz Graca, grada s velikom licitarskom tradicijom. Kod njega je radio 42 godine. Wagner je sa svojim proizvodima sudjelovao 1937. god. na obrtnim

izložbama u Zagrebu i Parizu pa je i tu bio prisutan Barlekov rad. Radio je i pri Martinu Lončaru u Varaždinu te vrlo kratko (14 dana) kod Lukinića u Karlovcu. Danas je Barlek u penziji.

U okolici Varaždina još radi **Ladislav Gladović** u Klenovniku (15. 2. 1943. Klenovnik) sa ženom **Slavicom** (6. 9. 1948. Voća Donja). Licitarski obrt je učio kod oca **Martina Gladovića** (2. 11. 1913. — Dubravec) koji je učio licitarstvo preko »Hrvatskog radiše« u Hrvatskoj Kostajnici pri Dumboviću. Prestao je raditi 1972. godine kada posao preuzima sin Ladislav, koji je 1960. godine polagao ispit kod Martina Lončara u Varaždinu.

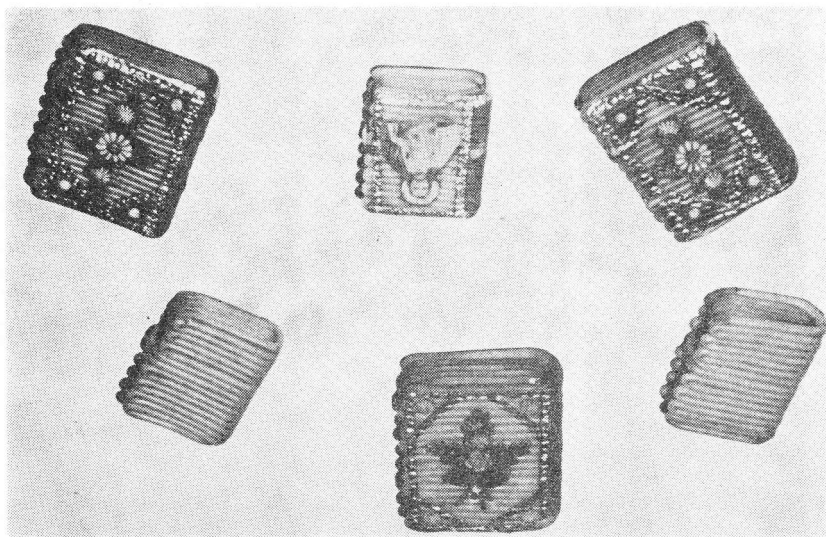
U Ludbregu danas još radi **Josipa Vađon** (rođena u Kutini) koja je obrt preuzela nakon smrti supruga **Drage Vađona** (umro 1972. god.) koji je učio obrt pri Franji Fiketetu u Koprivnici. Nažalost, u vrijeme istraživanja Josipa Vađon se nalazila u bolnici, pa stoga o njezinom radu nema podrobnih podataka.

Nekada najpoznatiji licitari u Ludbregu su bili iz obitelji Kerstner. Za njih su podaci dobiveni od zadnjeg predstavnika **Marije Kerstner** (15. 10. 1904. — Velika Gorica), koja je danas u penziji. Interesantno je da je ona također iz licitarske familije. Njezin otac Nikola Butura bio je poznati licitar u Velikoj Gorici a i braća Nikola (V. Gorica) te Stjepan (Gaj kraj Zagreba) također. Suprug Marije Kerstner, **Zvonko** učio je licitarstvo u Gracu gdje je vjerojatno učio i njegov otac Đuro. Kerstneri su u vrijeme svoga aktivnoga rada išli po svil proštenjima u okolici Ludbrega (Gornja Reka, Sv. Đurđ, Sv. Petar, Čičkovina, Martijanec, Bukovec, Sesvete i dr.) Najveće proštenje je bila Sveta Nedjelja u Ludbregu (prva nedjelja u rujnu).

U Varaždinskim Toplicama posljednji licitari iz obitelji **Veronek** su umrli i jedino sjećanje na njihov rad možemo naći u drvenim kalupima izloženim u Topličkom muzeju.

Varaždinski licitari osim što prodaju u Varaždinu u sezoni idu na proštenja i firme. Blaž Košiček više ne ide po proštenjima. Prokupec ide samo po Zagorju, također i Gladović dok Lončar i S. Kišiček idu po Zagorju, Međimurju i Podravini. Najčešća mjesta u koja idu su Bartolovec (Bartolovo), Bednja (V. Gospa), Biškupec (Velika i Mala Gospa), Cerje Tužno (Kralj Stjepan i Sv. Antun), Cestica (Križevo), Cvetlin (Anino, Petrovo i Lucija), Draškovec (Rokovo), Ilija (Ilijino), Jakopovec (Jakopovo), Jalžabet (Sv. Rok), Kamenica (Bartolovo), Klemen (Furjanovo i Presveto Trojstvo), Križovljan (Križovo), Lepoglava (Marija — 8. 12, Svijećnica i Bogojavljanje) Lopatinec (Valentino, Sv. Juraj i Ime Marijino), Lovrečan (Lovrovo), Ludbreg (Presveta krv Isusova), Ljubeščica (Majka Božja sniježna i Antunovo), Margečan (Margareta), Martin na Muri (Martinje i Velika Gospa), Maruševac (Kraljica krunica), Nedelišće (Sv. Trojstvo), Oštrice (Sv. Fabijan, Petrovo i Valentino), Petrijanec (Petrovo), Radovan (Ime Marijino i Lovrovo), Remetinec (Posvećenje zvona — travanj, mlada misa i Kraljica krunica), Sračinec (Miholje), Svibovec (Tri kralja i Stjepan Kralj), Štrigova (Josipovo, Magdalena i Barbara), Trnovec (Gospa Snježna), Varaždin (Majka Božja Škapularska), Vinica (Anino), Višnjica (Mala Gospa, Valentino i Veliko Križevno), Voća Donja (Izidor i Martinje), Voća Gornja (Ivanje), Sv. Vuk (Duhovi).

* Pokraj gore navedenih proštenja Gladovići odlaze na Anino u Borl te za 1. svibanj u Trakošćan, pošto tada turisti kupuju suvenire. Na njihovim štandovima vidimo različite **bebe i srca, medenjake, piš-**



Zagovori — rad M. Lončara

kote, čisla te **svijeće** a uz to je obavezan **gvirc** ili **medica**. Najbrojnija su srca svih veličina, zatim bebe, konji, ili konjanici, bicikli, urice, loptice, taškice i pištolji.

Nekada su češći motivi bili, srca, bebe, svirači (npr. guslač i trubač), konji, konjanici, zipka, abeceda, različite ljudske figure i bicikli. Ranije se takva roba radila preko drvenog negativa, do ksu danas u upotrebi metalni **šteheri**. Drveni motivi su odavno izišli iz upotrebe već negdje prije 1925. godine jer je tada Julije Majcen darovao varaždinskom Muzeju mnogo starih kalupa.

Tijesto od kojeg se radi sastoji se od brašna (pšenično glat), šećera, jaja i salakalije tj. licitarskog kvasca (amonijak bikarbonat). To se peče na temperaturi od 200 do 300 °C pet do deset minuta. Dužina pečenja ovisi o jakosti peći. Peći su nekada bile zidane a ložile su se krutim gorivom dok su danas uglavnom plinske (Gladović još ima običnu peć).

Hladno tijesto se boji voćnim bojama (anilinske boje) koje nabavljaju u Celju (Etol), Pančevu ili pak u inozemstvu (Austrija, Italija, Njemačka). To je boja u prahu, koja se rastapa u alkoholu. Veoma je skupa — jedan kg. stoji 800 do 900 dinara a kod nas ju je teško dobiti u manjim količinama.

Ukrasi u obliku valovitih linija i ružica različitih boja rade se pomoću metalnih **tilina**. Smjesa ukrasa radi se tako da se stuče snijeg od bjelanjaka, kojem se doda krumpirovo brašno, boja i sirup (šećerna melasa) ili umjesto sirupa šećer a neki stavljaju i želatinu.

Slike, natpisi i ogledalca se lijepa. Slike nabavljaju u Beogradu, Zagrebu i Italiji, a Lončar ima još nekih starih slika ženskih likova i konjanika (Sokol) koje su daleko ukusnije negoli današnje. Natpise koji su uglavnom na srcima, daju se tiskati u Tiskari. To su većinom stari tekstovi.

Najčešći predmet na štandovima je srce. Ono ima simbolično značenje u darivanju među zaljubljenima pa je vrlo popularno iako je to mlađi običaj sela. Datira vjerojatno iz 17. st., kada se doselio k nama po svoj prilici sa sjevera u vezi s religijskim prikazivanjem Srca Isusovog.

Srca su crveno obojena kao i druge forme s aplikacijama u obliku lišća i cvijeća, baroknog stila što ujedno i određuje vremensko porijeklo i dolazak k nama. Temelj je gotovo uvijek crveni ili rijeđe boje tijesta a aplikacije su u bojama (ružičasto, modro, žuto i zeleno). Uz to dolaze naljepljena ogledalca ili sličice, te papirići, ponajčešće s ljubavnim izrekama.

Evo nekih tekstova:

- Oj nje darce mirisavo
Kano ružin cvijet,
Ljubit ću te djevojčice,
Ma što reko svijet.
- U srcu sam te zaključala
ne možeš izaći
ključeve sam izgubila
i ne mogu ih naći.
- Občarati kažu ljudi
Mogu samo morske vile,
A mene su občarale
Moga zlata oči mile.
- Ljubav prava, ljubav silna
Milošću je preobilna,
Jer tek ona sve i svašta
Opravdava i oprašta.
- Što je mojem srcu slađe
No kad vjerno srce nađe.
- Il me llubi il me se okani
Il me mladu ti u grob sahrani.
- Vince rujno i djevojke mlade
Raspršit su kadre srca jade.
- Prijateljstva cvijet Ti cvjeta,
Svet ti zakon pravo roda,
Najdraže ti blago budi
Čast, poštenje i sloboda.
- Zlih se čuvaj prijatelja
Bježi od njih dan i noć

Slušaj dobre opomene
Pa ćeš k sreći stalno doć.

— Ne kaži uvijek što znađeš
Al znaj uvijek što kažeš.

Uz srca, bebe i konje na štandovima vidimo i druge proizvode kao medenjake, piškote i čisla.

Medenjaci su okrugla oblika, pravljeni iz medenog tijesta, koje sadrži med, vodu (mlijeko), šećer, jaja, sirup, salakaliju (licitarski kvasac) i brašno. Pečeni se glaziraju kuhanim šećerom.

Piškoti se rade od iste smjese samo su katkada s većim postotkom meda (ili šećera). Danas ih oblikuju metalnim **šteherima** dok su nekada to radili pomoću dva drvena valjka. Hladne ih ne glaziraju.

Čisla su od šećernog tijesta. Tu se kuha šećer s dodatkom kvasca i brašna a cijela se masa može bojiti — **farbati** voćnom bojom (ružičasto i žuto).

Radili su i tzv. **bele štangice**. Bile su od šećernog tijesta (šećer, brašno i salakalija), na koje su se posipavali orasi, lješnjaci ili čokolada, dok su danas za to zamjena prezli od kolača, pošto je to jeftinije. Sve vrste tijesta tj. tijesto za bebe, srca, medenjake, piškote, čisla i štangice razvalja se vrlo tanko pomoću uskog, glatkog drvenog valjka zvanog vagner.

Uz tjestene proizvode prisutne su i različite vrste svijeća, koje su naročito tražene za Sesvete pa u božićno vrijeme te za Svijećnicu. Rade ih najčešće na tri načina.

Prvi način je pomoću **kalupa**, nekada iz gipsa a danas iz metala, koji se napuni odgovarajućom smjesom. Ova se vadi ohlađena tj. kada se stvrdne što u prosjeku traje oko pola sata. Tim se načinom sporo radi.

Drugi, brži način je na **ring** češće jednostruki a rjeđe dvostruki (Stjepan Kišiček). Tu se fitilj vješa na kvačicu okruglog ringa i po njemu se polijeva.

Najbrži rad je pomoću **mašine-tunkerice** koja može biti ručna (Prekupac) ili automatska kakovu ima većina licitara (osim B. Kišičeka i Gladovića koji je nemaju). Pri toj tehnici se svijeće cijele moče tj. **tunkaju**. **Tunkericom** se radi sto i više svijeća dnevno. Svijeće rađene na ring i tunkericu su glatke za razliku od onih u kalupima čija je površina uvijek modelirana.

Postoji i četvrti način tj. **vučenje na tromle** ili **cugbar**. Tako se obično rade tanke svijeće za Svijećnicu (Stjepan Kišiček).

Nekada su radili i **baklje**.

Danas se svijeće uglavnom rade od parafina ili parafina miješanog s manjim postotkom voska (do 20%) dok su nekada radili od čistoga voska ili od loja.

Fitilji svijeća su numerirani (12, 14, 16, 18, 24, 30, 32).

Radili su i voštane **zagovore**, različitih oblika. To su ruke, noge, ljudske figure, svinje i kokoši, koje su lijevali u drvene kalupe. Pravili su i zagovore u obliku knjige. Tu se je uska svijeća omotavala oko komada drveta.

Jedan od najatraktivnijih proizvoda svakako je **gvirc**. Radi se tako da se na 300 litara vode dodaje 190 kilograma meda iz sača (vrcani med ne kipi). Tome se dodaju tri šake hmelja, koji daje žuhki ton a služi i kao konzervans. Smjesa se kuha oko tri sata dok ne zavrije.

Potom se vrući kvarc lijeva u kace, hladi se i pokriva platom (nekada od domaćeg platna). Dnevno se premiješa po dva puta. Ukoliko je toplo, zakipi za par dana. Potom se filtrira na mašinu i stavlja u bačve. Čisti gvirc je obično žuti. Pošto je veoma jak (14 do 18 maligana), razređuje se vodom i tako dobiva smeđa **medica**. Gvirc je inače najosjetljiviji licitarski produkt. Posebno je osjetljiv na brašno od kojega može zakipiti i zakiseliti se.

Iz proučavanja današnjeg licitarskog obrta u Varaždinu i okolici može se zaključiti da je i ovaj obrt kao i većina sličnih u izumiranju, jer se mladi uglavnom ne žele time baviti a osim toga i sami proizvodi su degradirani u usporedbi s nekadašnjim, jer niti jedan licitar ne bi u današnje vrijeme mogao uopće opstati ukoliko bi npr. u svojim proizvodima upotrebljavao npr. samo čisti med ili čisti vosak. Jedan od razloga tome je što i meda iz sača ima sve manje uslijed suvremenog načina uzgoja pčela.

Snimci: Tomislav Đurić

Literatura:

K. Filić: Varaždinski mesarski ceh, Varaždin 1968.

M. Kus-Nikolajev: O podrijetlu licitarskog srca, Zagreb 1928.

Spomenica o 50-godišnjem opstanku »Prve hrvatske parne tvornice voštenih svijeća i medičarskih proizvoda M. Lukinić«, Karlovac 1913.

S. Walter: Aus der Geschichte der steirischen Lebzelter und Wachszieher (Das Steirische Handwerk) — Graz, 1970.

Josip FLUKSI, Muzej grada Koprivnice

PRESLICE — PODRAVSKA ETNOGRAFSKA SPECIFIČNOST

Već niz godina Muzej grada Koprivnice posebnu pozornost, u okviru svoje bogate etnografske zbirke, posvećuje zanimljivoj i raznovrsnoj građi o preradi konoplje i lana. U procesu stvaranja starinskog narodnog platna, od sijanja konoplje i lana do završetka tkanja na tkalačkom drvenom stanu, upotrebljavalo se vrlo mnogo raznovrsnog alata, imena kojeg se mijenjaju od sela do sela. Likovno najzanimljiviji dio tog prebogatog narodnog nasljeđa svakako su — **preslice** — podravska etnografska specifičnost. Sadašnji fundus ovih drevnih ljepotica u zbirci Muzeja grada Koprivnice raspolaže s nešto više od stotinu egzemplara. Međutim, ovih preslica ima podosta još i u drugim muzejskim i privatnim zbirkama, a vrlo mnogo ih je raznešeno po svijetu. U Podravini ima vrijednih primjeraka preslica još i u etnografskim zbirkama zavičajnih muzeja u Virju, Đelekovcu i Kalinovcu, zatim u zbirci područne osnovne škole u Prugovcu (nastojanjem nastavnika Đure Babića), nadalje su s ovim predmetima osobito bogate privatne zbirke slikara Josipa Turkovića u Virju, nastavnika Željka Kovačića u Podravskim Sesvetama, itd.

Iako upravo preslice predstavljaju pravu riznicu narodnog rebarstva i likovno su vjerojatno najvrednije u tom obilju podravske etnografske građe, ipak je o njima dosad pisano vrlo malo. Zapravo, još nitko nije sistematski proučavao ovaj etnološki fenomen u Podravini, nije dakle data likovna, prostorna i druga sistematizacija preslica, što je prava šteta. Naravno, ponešto je o njima pisano u povi-